

“Τεμπέληδες, Ανεύθυνοι, Έλληνες”: η νεοφιλελεύθερη κατασκευή της ελληνικής κρίσης από τα ΜΜΕ

Ας ανατρέξουμε λίγο στην πρόσφατη συλλογική μνήμη μας, αυτή που με τόσο επιμονή προσπαθούμε να απωθήσουμε μαζί με τη συνολική εμπειρία της ελληνικής κρίσης. Είναι Φεβρουάριος του 2010 και το γερμανικό περιοδικό *Spiegel* έχει στο εξώφυλλο του την Αφροδίτη της Μήλου με ένα προτεταμένο χέρι να κάνει άσεμνες χειρονομίες προς τον αναγνώστη. Ο τίτλος; “Απατεώνες στην οικογένεια του Ευρώ”. Αρχές Μαΐου του ίδιου έτους, ο *Economist* θα κυκλοφορήσει ένα εξώφυλλο που δείχνει την Ακρόπολη μέσα σε μια ζούγκλα με τον τίτλο *Acropolis now*, παραπέμποντας στην ταινία του Francis Ford Coppola, *Apocalypse Now* και παρομοιάζοντας την ελληνική κρίση με κόλαση.

Αυτές οι εικόνες έχουν εγγραφεί στο συλλογικό υποσυνείδητο της χώρας ως παραδείγματα για το πως οι Ευρωπαίοι αντιλαμβάνονταν την ελληνική κρίση (2010-2018) με υποτιμητικούς συχνά όρους για την Ελλάδα και τους Έλληνες, και με τη κατασκευή ή και την διαιώνιση υπαρχόντων στερεοτύπων. Στο βιβλίο του ο Γιάννης Μυλωνάς αναλύει διεξοδικά μια σημαντική οπτική αυτής της αντίληψης, ερευνώντας γερμανικά, δανέζικα, και ελληνικά ΜΜΕ που προέρχονται από φιλελεύθερους και νεοφιλελεύθερους κύκλους. Συγκεκριμένα, η εξέταση γίνεται πάνω στις νοηματοδοτήσεις και ανασηματοδοτήσεις της ελληνικής κρίσης με όρους που περιστρέφονται γύρω από την φυλή, την τάξη, την ελληνική “εξωτικότητα” (exoticism), τις ταυτότητες του “Έλληνα” και του “Ευρωπαίου”, καθώς και τα όρια ανάμεσα στις διαφορετικές ταυτοποιήσεις που επιτρέπουν η όχι την συμπερίληψη υποκειμένων σε αυτές τις κατηγορίες.

Κομβικό και πρώτο σημείο ανάλυσης αυτής της συνθήκης είναι η παράμετρος του πολιτισμού, εκεί που διασταυρώνονται οι αντιλήψεις των ΜΜΕ με όρους ρατσισμού και οριενταλισμού για να εξηγήσουν την ελληνική κρίση. Στην αρχή του αντίστοιχου κεφαλαίου, ο Μυλωνάς αναφέρει πως η σχέση Δύσης και Ελλάδας μπορεί να κατανοηθεί μέσα από τον όρο “κρύπτο-αποικία”, καθώς η τελευταία “καταλαμβάνει τον χώρο μεταξύ επίσημης αποικίας και μη αποικιακού τόπου” (σ.45-46), προσδίδοντας στην μιντιακή νοηματοδότηση της ελληνικής κρίσης πολλαπλές διαστάσεις. Αυτή η δισυπόστατη αντίληψη για την Ελλάδα οδήγησε τον ξένο και εγχώριο φιλελεύθερο τύπο σε εργαλειοποιημένες αντιλήψεις οριενταλιστικών χαρακτηριστικών, που προσλάμβαναν την ελληνική κρίση ως απότοκο των παθογενειών ενός σύγχρονου κράτους επικαθορισμένο από αναχρονιστικές κουλτούρες, εκτεταμένη διαφθορά, και σφοδρή αντίσταση στη οικονομική ανάπτυξη και στις

μεταρρυθμίσεις. Ταυτόχρονα, αυτή η εικόνα διαχωριζόταν και αντιπαραβαλλόταν στην ιδεατή νοηματοδότηση της αρχαίας Ελλάδας ως λίκνο του ευρωπαϊκού πολιτισμού και συνυφασμένης με τη σύγχρονη Ευρώπη, αναφερόμενη κυρίως στις βορειοευρωπαϊκές χώρες. Θέματα όπως η 'τιμή', η 'υπόληψη', η 'υπευθυνότητα', η 'πειθαρχία' και η 'συμμόρφωση' αποτέλεσαν ένα κατασκευασμένο πλαίσιο ευρωπαϊκών ιδεωδών στην νεοφιλελεύθερη εκδοχή του στα οποία συχνά αναφέρονταν ο ευρωπαϊκός και ελληνικός τύπος ως πρότυπο το οποίο έπρεπε να ακολουθήσει η Ελλάδα για να βγει από την κρίση. Οποιαδήποτε αντίσταση σε αυτό τον ορίζοντα και στον νεοφιλελεύθερο συγχρωτισμό της χώρας με την υπόλοιπη Ευρώπη μεταφράστηκε ως 'ανορθολογισμός', 'λαϊκισμός', 'πάθη' που χαρακτηρίζουν έναν απείθαρχο, ακατανόητο και εξωτικοποιημένο λαό που δεν θέλει την οικονομική σωτηρία του, και ταυτόχρονα απονομιμοποιούσε οποιονδήποτε κοινωνικό και πολιτικό φορέα που μάχονταν κατά των μνημονίων και της λιτότητας.

Αναπόφευκτα, αυτές οι αντιλήψεις είχαν και ταξικές συνδηλώσεις που είναι και το κύριο σημείο ανάλυσης του τρίτου κεφαλαίου. Κεντρικό σημείο αναφοράς, ο ελληνικός λαός ως 'αποτυχημένος' στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία της Ευρώπης, καθώς ήταν ανήθικος στο να εργαστεί σκληρά και να ζει με βάση τις δυνατότητες του. Εδώ ακριβώς διαφαίνεται στα δανέζικα και στα γερμανικά ΜΜΕ η προτεσταντική ηθική του καπιταλισμού που δημιουργήσε τον άξονα ηθικό- μη ηθικό με βάση τον εργασιακό μόχθο και την παραγωγή, πάνω στον οποίο οι 'τεμπέληδες' Έλληνες (σχεδόν αποκλειστικά αναφερόμενοι στις κατώτερες τάξεις), ζητούν τη βοήθεια από τον εργατικό και πετυχημένο ευρωπαϊκό βορρά. Κύρος, τόποι εξουσίας (το 'Βερολίνο' ως κέντρο αποφάσεων) και ιεραρχικές/ταξικές αντιλήψεις ξεδιπλώνονται για να καθορίσουν την ελληνική κρίση και συνεπακόλουθα καταλήγουν σε αντιλήψεις του ελληνικού λαού ως 'παράσιτα' που λυμαίνονται τον ευρωπαϊκό πλούτο και απειλούν ευθέως την ευημερία του ευρωπαϊκού βορρά. Για άλλη μια φορά η συνένωση μεταξύ καπιταλισμού και ρατσισμού έρχεται στο προσκήνιο με τον πλέον εμφαντικό τρόπο.

Φυσικά, ξένα και εγχώρια φιλελεύθερα ΜΜΕ δεν απείχαν από τις προσπάθειες νοηματοδότησης της ελληνικής κρίσης ως 'κατάσταση εξαίρεσης' επιτάσσοντας όχι μόνο την θεσμική αναστολή εθνικών παραγόντων αλλά και ακυρώνοντας οποιαδήποτε εναλλακτική πολιτική πρόταση ως μη- υλοποιήσιμη μέσα στο πλαίσιο του ΤΙΝΑ. Κατά αυτό το τρόπο, ο Μυλωνάς αναλύει πως η κρίση έλαβε διαστάσεις σχεδόν αποκαλυπτικού χαρακτήρα και ταυτόχρονα πως η απόρροια του φόβου και της ανασφάλειας που πηγάζουν από αυτήν στάθηκαν αφορμή για την επίτευξη μιας γενικευμένης συναίνεσης τόσο σε επίπεδο άρχουσων τάξεων, όσο και σε επίπεδο των κατώτερων προκειμένου να μπορέσει να επωφεληθεί κυρίως το γερμανικό κεφάλαιο και η ανταγωνιστικότητα του στη παγκόσμια οικονομία χωρίς κανένα εμπόδιο. Κατά αυτό το τρόπο, η υπεράσπιση της τεχνοκρατίας από τα εξεταζόμενα ΜΜΕ λειτουργεί αφενός με στόχο να καταστήσει μια ορθολογιστική αντίληψη για την κρίση και την εφαρμογή της λιτότητας ως μοναδική διέξοδο, χρωματίζοντας οποιαδήποτε εναλλακτική ως 'λαϊκιστική' (με όλες τις αρνητικές συνδηλώσεις του όρου), αφετέρου με στόχο να φέρει την Ελλάδα πιο κοντά στην Ευρώπη και να την καταστήσει 'κανονική χώρα' με βάση τα πρότυπα του ευρωπαϊκού βορρά. Δεν είναι τυχαίο πως εδώ ακριβώς ανιχνεύεται και η ρητορική για την ελληνική κρίση ως σύμπτωμα μιας χώρας που 'δεν πέρασε διαφωτισμό', όπως συχνά αναφερόταν στην ελληνικό

φιλελεύθερο τύπο.

Η έρευνα του Γιάννη Μυλωνά, αποτελεί ιδανική ευκαιρία για μια νηφάλια αποτίμηση της ελληνικής κρίσης και της πρόσληψης της από κυρίαρχα ΜΜΕ του φιλελεύθερου τύπου στην Ελλάδα και την Ευρώπη, που αποτυπώνεται στον πλέον ολοκληρωμένο βαθμό, με τη χρήση πολλαπλών μεθοδολογικών προσεγγίσεων. Πράγματι, διαβάζοντας αυτό το βιβλίο η κριτική αναδρομή των πεπραγμένων κυρίως στη πρώτη περίοδο της κρίσης (2010-2015) μας κάνει να αναλογιστούμε τον βαρύνοντα ρόλο των ΜΜΕ στο να δημιουργούν ταυτότητες, κατηγορίες, αποδιοπομπαίους τράγους και προκατειλημμένες αντιλήψεις για τη στοχοποίηση συγκεκριμένων ομάδων αφήνοντας άθικτους τους πραγματικούς υπαίτιους της κρίσης: τις γερμανικές και γαλλικές τράπεζες που εκμεταλλεύτηκαν στο έπακρο την ελληνική κρίση για δικό τους όφελος. Άλλωστε, 'η κρίση είναι ευκαιρία' σωστά;

Γράφοντας αυτές τις γραμμές, μπορούμε να δούμε πως η σημερινή Γερμανία προχωρά σε χαλάρωση των δημοσιονομικών κανόνων με στόχο να επενδύσει ελεύθερα στον στρατιωτικό επανεξοπλισμό της και δηλώνει πρόθυμη να αλλάξει τους κανόνες στην ΕΕ για να επιβάλλει τους δικούς της όρους για άλλη μια φορά με βάση το συμφέρον της. Από μια νοτιοευρωπαϊκή σκοπιά, αυτή η κίνηση μπορεί να προσληφθεί ως ένα κακόγουστο αστείο από μια χώρα που δεν φημίζεται ιδιαίτερα για το χιούμορ της.